

«Έρωτας, Ελευθερία, Θάλασσα»: Οι μαθητές ψηλαφούν με αθωότητα τη ζωή και το έργο του ζωγράφου Γιώργου Κόρδη

Στο πλαίσιο του εορτασμού των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση, έντεκα μαθητές της Α΄ Γυμνασίου του Α΄ Αρσακείου-Τοσιτσειού Γυμνασίου Εκάλης δραματοποιούν στο «[Κέντρο Τεχνών Μετς](#)» με την καθοδήγηση των καθηγητών Ειρήνης Φαραντούρη (Φιλολόγος), Κώστα Θεοδώρου (Θεατρολόγος) και Ξένιας Σιούτη (Πληροφορικός) το Σχεδιάσμα Α΄ και τους Στοχασμούς των Ελεύθερων Πολιορκημένων του Δ. Σολωμού, εμπνεόμενοι από το ομότιτλο βιβλίο τέχνης του [Γ. Κόρδη](#).

Με αφορμή την εν λόγω δραματοποίηση, το Σάββατο 29 Μαΐου 2021 οι μαθητές επισκέφτηκαν το Κέντρο Τεχνών Μετς, προκειμένου να γνωρίσουν τον ζωγράφο Γιώργο Κόρδη. Ειδικότερα, οι μαθητές περιηγήθηκαν στον εκθεσιακό χώρο και στην τρέχουσα έκθεση «[Τα Πρόσωπα της Πέτρας](#)», μελέτησαν τα έργα του ζωγράφου και συζήτησαν με τον δημιουργό για τη μέχρι τώρα εικαστική του πορεία, το έργο, το προσωπικό ύφος και τις καλλιτεχνικές του αναζητήσεις.

Ο Γιώργος Κόρδης, κληρονόμος της Βυζαντινής τέχνης και αισθητικής, θεωρείται ένας από τους σπουδαιότερους και πιο αυθεντικούς εκπροσώπους της σύγχρονης ζωγραφικής στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Σπούδασε Θεολογία στο ΕΚΠΑ και αγιογραφία με τον πατέρα Συμεών Συμεού. Παρακολούθησε μαθήματα μεσαιωνικών τεχνικών (ψηφιδωτό, νωπογραφία, τεχνικές χρυσωμάτων, αυγοτέμπερα) στη Σχολή Καλών Τεχνών του Μουσείου της Βοστώνης. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος στη Θεολογία (Thm, Holy Cross School of Theology, Boston) και Διδακτορικού Διπλώματος (PhD, ΕΚΠΑ). Έχει μελετήσει τη θεωρία και την αισθητική της Βυζαντινής ζωγραφικής και έγραψε πολλές μονογραφίες και σχετικά άρθρα. Δίδαξε στο ΕΚΠΑ ως Επίκουρος Καθηγητής (2003-2013) και ως Επισκέπτης Καθηγητής σε πολλά Πανεπιστήμια του εξωτερικού, μεταξύ των οποίων το Yale University και το Notre Dame University.

Στη ζωγραφική διαμόρφωσε προσωπικό ύφος με πολλές επιδράσεις και δάνεια από τον μοντερνισμό, τον υπερρεαλισμό και τη λαϊκή τέχνη, ενώ το εικονογραφικό του έργο συνδυάζει το ερευνητικό στοιχείο με την πρωτοτυπία. Έργα του Γιώργου Κόρδη κοσμούν μεγάλους ναούς, σπουδαία μουσεία, καθώς και πολλές ιδιωτικές συλλογές εντός και εκτός Ελλάδας. Παράλληλα, έχει εικονογραφήσει πολλά βιβλία και επιχείρησε εικαστικούς διαλόγους με σημαντικούς Έλληνες λογοτέχνες (Παπαδιαμάντης, Ελύτης, Καββαδίας, Καρυωτάκης, Κόντογλου, Σεφέρης, Βαγενάς, Σολωμός).

Πρόσφατα ο ζωγράφος δημιούργησε [ένα μνημειώδες έργο στη Φιλοσοφική Σχολή του ΕΚΠΑ](#). Πρόκειται για μια μοναδική παγκοσμίως τοιχογραφία που καλύπτει επιφάνεια περίπου 180 τετραγωνικών μέτρων (1,90x90 μέτρα) [στον 3ο όροφο τη Σχολής και αφηγείται την Οδύσσεια](#). Τη φιλολογική επιμέλεια του έργου είχε η καθηγήτρια Φιλολόγος του Α΄ Αρσακείου-Τοσιτσειού Γυμνασίου Εκάλης, κ. Ειρήνη Φαραντούρη.

Ελένη Δρίβα: Στο βιογραφικό σας αναφέρεστε ως ζωγράφος-αγιογράφος. Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στους δυο όρους;

Γιώργος Κόρδης: Στην παράδοσή μας δεν υπάρχει ο όρος αγιογράφος. Είναι ένας νεολογισμός που εισήγαγε ο Φώτης Κόντογλου κάπου μέσα στη δεκαετία του '60. Υπήρχε τότε η αντίληψη ότι ο αγιογράφος ήταν κάτι παραπάνω από ζωγράφος. Και αυτό, γιατί πίστευαν ότι δεν επιχειρούσε να παρουσιάσει απλά τη μορφή, επί παραδείγματι ενός αγίου, αλλά με οπτικά μέσα επιχειρούσε να αναπαραστήσει την πνευματικότητα της ύπαρξής του. Αυτή όμως η αντίληψη ήταν λάθος και έτσι δεν υπάρχει ουσιαστικά καμία διαφορά μεταξύ ζωγράφου και αγιογράφου.

Μάριος Γεωργαντάς: Έχετε σπουδάσει Θεολογία, βυζαντινή τέχνη και έχετε φοιτήσει και σε Σχολή Καλών Τεχνών. Θεωρείτε πως οι σπουδές σας έχουν βοηθήσει να βλέπετε με μια διαφορετική οπτική ματιά τα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου;

Γιώργος Κόρδης: Όλες οι σπουδές είναι χρήσιμες. Οτιδήποτε σπουδάζει ο άνθρωπος, αν το σπουδάζει σωστά, είναι χρήσιμο. Απλώς, όμως, εκεί που έχω καταλήξει, είναι ότι όλες οι σπουδές είναι μια καλή βάση. **Αν κάποιος μόνος του δεν αγαπήσει αυτό που καλείται να κάνει ή που θέλει να κάνει, αν δε δουλέψει μόνος του, οι σπουδές δεν φτάνουν.** Οι σπουδές είναι μια καλή βάση είναι μια αρχή, σου δίνουν αφορμές. Αν, στην καλύτερη των περιπτώσεων, συναντήσεις κάποιους δασκάλους που θα σε εμπνεύσουν, ίσως αυτό είναι το πιο σημαντικό. Εγώ, για παράδειγμα, στη βυζαντινή ζωγραφική δεν έχω ποτέ σπουδάσει από κάποιον. Όταν ξεκίνησα να ασχολούμαι, γύρω στα τέλη της δεκαετίας του '70 (1979-80) δεν υπήρχε στην Ελλάδα, και δεν υπάρχει ακόμα, σχολή, εννοώ πανεπιστημιακή, αλλά τότε ούτε ιδιωτική, που να πας να μάθεις βυζαντινή ζωγραφική. Είχα, όμως, μια τεράστια τύχη να γνωρίσω το δάσκαλό μου σε αυτή την τέχνη τον πατέρα Συμεών Συμεού, έναν Κύπριο μοναχό, ο οποίος μου έδειξε τα πρώτα στοιχειώδη πράγματα. Έκανα 2-3 μαθήματα μαζί του και, ενώ δε μου έδωσε πολλές συγκεκριμένες θα έλεγα πληροφορίες για το πώς σχεδιάζεις, για το πώς συνθέτεις- αυτά τα βρήκα μόνος μου μετά-, μου έδωσε κάτι το οποίο είναι πολυτιμότερο όλων: μετάγγισε σε μένα μια απίστευτη αγάπη γι' αυτή την τέχνη. Θυμάμαι την πρώτη φορά που πήγα να κάνω μάθημα στο μοναστήρι της Πεντέλης, αφού μου έδειξε πώς να ζωγραφίζω με αυγοτέμπερα, με κατέβασε μετά στο Καθολικό (κεντρικό ναό) του μοναστηριού όπου υπάρχει ένας εκπληκτικός εξωνάρθηκας. Ξέρετε, εξωνάρθηκας είναι ένας χώρος πριν τον κυρίως ναό σαν ένας μικρός χώρος υποδοχής θα λέγαμε. Λοιπόν, εκεί έχει ζωγραφίσει ένας σύγχρονος σχετικά ζωγράφος ο Ράλλης ο Κοψίδης μαθητής του Κόντογλου ο οποίος έχει κάνει μια σειρά από νεομάρτυρες, αλλά ο τρόπος που τους έχει φτιάξει είναι απίστευτος, σαν παραμύθι. Μιλήσαμε με έναν τέτοιο τρόπο γι' αυτά τα έργα, ώστε μετά από αυτή τη συνάντηση αγάπησα με πάθος τη βυζαντινή ζωγραφική. **Νομίζω ότι αυτό είναι υπεραρκετό για μερικές ζωές, δηλαδή αν κάποιος σου μεταφέρει την αγάπη του για κάτι, αυτό είναι το πιο σημαντικό πράγμα.**

Από εκεί και πέρα πάλεψα πάρα πολύ μόνος μου να εξελίξω την τεχνική μου, αλλά αυτό έγινε πάνω σε στη βάση που μου έδωσε ο δάσκαλός μου. Γι' αυτό και τον θεωρώ δάσκαλό μου, ενώ πρακτικά δε μου έχει μάθει πολλά τεχνικά πράγματα αλλά μου έδωσε το πολυτιμότερο όλων. Έτσι είναι με όλες τις σπουδές. Γι' αυτό αν έχετε τύχη και βρείτε καλούς δασκάλους θα είστε ευτυχείς. Νομίζω ότι έχετε ήδη πολύ καλούς δασκάλους, είσατε ήδη στους τυχερούς. Αν δε βρείτε, όμως, καλούς δασκάλους, που μπορεί να σας συμβεί και αυτό στη ζωή σας, πρέπει να παλέψετε μόνοι σας να βρείτε την έμπνευση,

δηλαδή την αγάπη, που θα σας δώσει τροφή. Αυτό είναι το πιο σπουδαίο πράγμα. Βέβαια, πρέπει να τους διακρίνετε τους καλούς δασκάλους, γιατί μπορεί να σου τύχει ο καλός δάσκαλος και εσύ να κοιτάζεις αλλού να μην τον δεις, έτσι θέλει προσοχή σε αυτό.

Χαρά Καγκάκη: Είπατε πριν ότι αν δεν αγαπήσεις αυτό που κάνεις δε θα το κάνεις σωστά. Εσείς από την παιδική σας ηλικία αγαπούσατε τη ζωγραφική ή αρχίσατε να ζωγραφίζετε μεγάλος, επειδή είδατε κάτι που σας άρεσε;

Γιώργος Κόρδης: Όχι, όταν ήμουνα μικρός δεν ήξερα ότι μπορούσα να ζωγραφίσω. Δεν έκανα ποτέ καλλιτεχνικά στο σχολείο. Εξάλλου έπαιζα μπάλα. Αυτή ήταν η μεγάλη μου αγάπη από παιδί: να παίζω ποδόσφαιρο. Έπαιζα κάθε μέρα πολλές ώρες ποδόσφαιρο. Και εντελώς τυχαία θα έλεγα, όταν ήμουν γύρω στα 17-18 χρονών, μπορεί και λίγο παραπάνω, είδα έναν φίλο μου να ζωγραφίζει και αυτό με γοήτευσε. Ήταν ένα σοκαριστικό πράγμα, ας πούμε. Τού είπα να δοκιμάσω και μου λέει δοκίμασε. Δεν ήξερα καν ότι μπορώ να ζωγραφίσω και ξαφνικά ανακάλυψα ότι μπορώ να ζωγραφίζω με τρομερή άνεση. Πολύ εύκολα. Δηλαδή πήγα και έκανα κάτι και ο φίλος μου, Αντώνη τον λέγανε, τρελάθηκε. Μου λέει «Μα πως το έκανες αυτό! Εγώ προσπαθώ έναν χρόνο να το κάνω και δεν μπορώ». Εκεί συνειδητοποίησα ότι μπορώ να ζωγραφίσω. Κι αυτό με γοήτευσε πάρα πολύ και μετά παράτησα τα πάντα και ασχολήθηκα με αυτό. Είναι αυτό που σας έλεγα. **Θα μπορούσα να είχα περάσει όλη μου τη ζωή και να μην ξέρω ότι μπορώ να ζωγραφίσω. Γι' αυτό είναι καλό να δοκιμάζει κανείς πράγματα, να ψάχνει τις δυνατότητες που έχει, γιατί πολλές φορές δεν ξέρουμε τι δυνατότητες έχουμε.** Τώρα πια εσείς, είστε αρκετά τυχεροί, θα έλεγα, γιατί η σύγχρονη εκπαίδευση δίνει πάρα πολλές δυνατότητες στα παιδιά και οι σύγχρονες οικογένειες δίνουν πολλές αφορμές να ψάξετε και να ψαύσετε πράγματα και να δείτε τι σας αρέσει τι σας ταιριάζει, που έχετε ταλέντο. Είσατε τυχεροί!

Διονυσία Βλαχοπούλου: Έχετε ταξιδέψει πάρα πολύ. Υπάρχει ένα μέρος που σας έχει μείνει χαραγμένο στη μνήμη και δε θα το ξεχάσετε ποτέ;

Γιώργος Κόρδης: Ναι, μου άρεσε πάρα πολύ το Μπουένος Άιρες. Θέλω να ξαναπάω. Αλλά το μέρος που ονειρευόμουν από νέος να πάω, δεν το έχω ακόμα επισκεφθεί. Είναι προφανώς η Παταγονία και η Γη του Πυρός! Εκεί θέλω να πάω. Αυτό είναι το όνειρό μου. Το μόνο μέρος στον κόσμο που θέλω να πάω και δεν έχω πάει. Δεν ξέρω αν θα τα καταφέρω. Και το Σαν Φραντζίσκο μου άρεσε πολύ. Εκεί θα μπορούσα να μένω κιόλας. Είναι πολύ ωραίο μέρος.

Κατερίνα Καλμαντή: Είδαμε στο βιογραφικό σας ότι ιστορείτε ναούς. Γιατί χρησιμοποιείτε το ρήμα ιστορώ και όχι εικονογραφώ, όπως στα βιβλία σας;

Γιώργος Κόρδης: Ο ναός ιστορείται, γιατί μπαίνοντας μέσα σε έναν ναό και βλέποντας μια εικόνα δε βλέπεις ένα μύθευμα ή ένα όραμα του καλλιτέχνη που αυτή αναπαριστά, αλλά μια ιστορία ένα υπαρκτό γεγονός που βεβαιώνεται με την εικόνα και ερμηνεύεται από τη θεολογία της εκκλησίας. Έτσι δε λέμε ότι ο ναός εικονογραφείται από εικόνες, αλλά ιστορείται μέσα από τις εικόνες του. Οι άγιοι ήταν ιστορικά πρόσωπα και κρύβουν μια ιστορία την οποία διηγούνται οι εικόνες.

Σοφία Βασιλείου του Παναγιώτη: Γιατί οι άγιοι στους ναούς δε βγάζουν κάποιο συναίσθημα;

Γιώργος Κόρδης: Συναισθήμα; Τι να το κάνεις το συναίσθημα; Το συναίσθημα είναι άχρηστο (γέλια)! Κοίταξε, το συναίσθημα είναι πολύ ενδιαφέρον και χρήσιμο πράγμα, έχει όμως ένα μειονέκτημα, είναι περιστασιακό, δεν χαρακτηρίζει έναν άνθρωπο. Δηλαδή, αν θέλαμε να φτιάξουμε ένα δικό σου πορτρέτο, όχι υποχρεωτικά ζωγραφικό, ακόμα κι ένα φιλολογικό πορτρέτο, δε μπορούμε να σε καταγράψουμε, για παράδειγμα, γελαστή γιατί δεν είσαι πάντα γελαστή. Κάποιες φορές είσαι κάποιες δεν είσαι, κάποιες φορές έχεις λύπη κάποιες φορές έχεις χαρά. Άρα ποιο από τα συναισθήματα αυτά σε χαρακτηρίζει μόνιμα; Κανένα. Γιατί όλα τα συναισθήματα είναι περιστασιακά, φεύγουν. Εμφανίζονται και φεύγουν. Εναλλάσσονται. Άρα, άμα φτιάξεις το πορτρέτο ενός ανθρώπου, όχι τη στιγμή ενός ανθρώπου, αλλά το κανονικό του πορτρέτο, δε μπορείς να καταγράψεις κάποιο συναίσθημα, αυτό θα ήταν λάθος, γιατί ουσιαστικά θα αποτύπωνες μια στιγμή του αλλά όχι τη συνολική του εικόνα. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο στη γλώσσα της φιλοσοφίας αυτά λέγονται χωριστά υποστατικά ιδιώματα. Τα ιδιώματα τι είναι; Εμείς όλοι είμαστε άνθρωποι, έχουμε την ίδια φύση, αλλά ταυτόχρονα είμαστε ξεχωριστά πρόσωπα. Τι μας κάνει όμως ξεχωριστά πρόσωπα; Το ότι έχουμε ένα δικό μας τρόπο ύπαρξης με τα εξωτερικά και τα εσωτερικά μας χαρακτηριστικά. Όλοι μας, για παράδειγμα, έχουμε μύτη. Αλλά του καθενός η μύτη είναι διαφορετική. Όλοι έχουμε μάτια, αλλά του καθενός είναι διαφορετικά. Όλοι έχουμε τα ίδια χαρακτηριστικά, αλλά η συνδρομή αυτή είναι μοναδική. Καθένας έχει ένα μοναδικό πρόσωπο. Λοιπόν, αυτά είναι τα ιδιώματα, τα χαρακτηριστικά που είναι μοναδικά σε κάθε άνθρωπο. Ο κάθε άνθρωπος όμως έχει χωριστά και αχώριστα ιδιώματα. Δηλαδή αχώριστα ποια είναι; Η μορφή μας. Αυτή την έχουμε από τη στιγμή που γεννιόμαστε μέχρι τη στιγμή που πεθαίνουμε. Μπορεί να αλλάζει αλλά είναι ίδια. Υπάρχουν όμως και τα χωριστά. Αυτή τη στιγμή εγώ κάθομαι. Αυτό με χαρακτηρίζει αυτή τη στιγμή αλλά αν σηκωθώ δε με χαρακτηρίζει πια. Αυτό είναι χωριστό ιδίωμα. Έτσι είναι και τα συναισθήματα. Αυτή τη στιγμή εγώ είμαι χαρούμενος που σας βλέπω και συζητάμε, αυτό με χαρακτηρίζει αυτή τη στιγμή. Μόλις όμως φύγετε, επειδή θα φύγετε, θα είμαι λυπημένος, άρα δε θα έχω πια χαρά. Αυτό είναι ένα χωριστό ιδίωμα. Άρα τέτοια ιδιώματα δεν τα καταγράφουμε, γιατί δεν ανήκουν στα μόνιμα χαρακτηριστικά ενός προσώπου. Γι' αυτό, όχι μόνο στη βυζαντινή, αλλά γενικότερα στην ελληνική ζωγραφική παράδοση και στην κλασική ακόμα τέχνη, δεν καταγράφονται συναισθήματα.

Σοφία Βασιλείου του Σπυρίδωνος: Στους ναούς πώς υπολογίζετε τον χώρο που θα καταλάβει μια σύνθεση, τις διαστάσεις των μορφών και τι υλικά χρησιμοποιείτε για να τις χρωματίσετε;

Γιώργος Κόρδης: Σοφία, αυτό είναι αρκετά περίπλοκο με την έννοια ότι είναι κατά περίπτωση, δεν είναι σταθερό. Εξαρτάται ήδη από την αρχιτεκτονική του κτηρίου. Όταν ζωγραφίζεις σε μνημειακό επίπεδο, είτε είναι ένας ναός ή οποιοδήποτε άλλο κτήριο, το πρώτο πράγμα που πρέπει να σεβαστείς είναι το ύψος, η αρχιτεκτονική δηλαδή οι φόρμες, αυτό που λέει κατ' αρχάς το κτήριο. Αυτό παίζει τον κύριο λόγο. Άρα, όταν ζωγραφίζεις έναν τρούλο, είτε είναι πολύ μικρός είτε πολύ μεγάλος θα πρέπει να ρωτήσεις το κτήριο, να του πεις τι θέλεις; Τι θέλεις να γίνεις άμα μεγαλώσεις (γέλια), άμα ζωγραφιστείς; Γιατί μόνο όταν ζωγραφίζεται ένα κτήριο, ολοκληρώνεται. Το κτήριο είναι σαν εσένα. Κι εσύ έχεις δυνατότητες, όταν είσαι μικρός και όταν μεγαλώνεις ολοκληρώνεις τις δυνατότητές σου. Αν τις ολοκληρώσεις κανονικά, τότε θα είσαι ένας ευτυχής άνθρωπος δηλαδή πραγματικά ολοκληρώνεις αυτό το οποίο είσαι. Κάποιοι πεθαίνουν χωρίς καν να έχουν μάθει όλες τις

δυνατότητες τους. Το ίδιο είναι και ένα κτήριο. **Το κτήριο θα λέγαμε έχει μια φόρμα που ζητάει κάτι ζωγραφικά. Πρέπει λίγο να το ρωτήσεις, να το βρεις, αν όχι να το βρεις, να το πλησιάσεις.** Οπότε το ίδιο το κτήριο, εάν έχεις εμπειρία και είσαι σεβαστικός, δηλαδή το σεβαστείς και δεν βιαστείς να του επιβάλλεις αυτά που θέλεις, θα σου πει κάποια πράγματα.

Το κύριο πρόβλημα σε έναν τρούλο, για παράδειγμα, είναι ο Παντοκράτορας που είναι το κεντρικό του θέμα. Δημιουργεί έναν κύκλο στο ύψος του τρούλου στην κορυφή του τρούλου και γύρω από αυτό αρχίζεις να χτίζεις τα υπόλοιπα. Το σημαντικότερο είναι τι έκταση θα έχει αυτός ο κύκλος. Αυτόν τον κύκλο τον μετράμε πρακτικά. Δηλαδή αν είναι πολύ μικρός, μοιάζει ψεύτικος μέσα σε έναν πολύ μεγάλο κύκλο. Όταν είσαι από κάτω, βλέπεις έναν κύκλο και πάει προς τα πάνω. Άρα, αν φτιάξεις έναν πολύ μικρό κύκλο, αυτός θα είναι δυσαρμονικός προς τον μεγάλο κύκλο που βρίσκεται πάνω. Αν τον μεγαλώσεις πολύ, επίσης θα υπάρχει δυσαρμονία. Παράλληλα, θα υπάρχει και το άλλο, ότι αν μπεις μέσα στην καμπύλη αρκετά και ζωγραφίσεις, τότε, ανάλογα με τη γωνία απ' την οποία θα βλέπεις τον Παντοκράτορα, θα έχει αλλοιώσεις και παραμορφώσεις πράγμα που δεν είναι σωστό. Άρα για να ξέρουμε ακριβώς μέχρι που θα πάμε εμείς, πρακτικά έχουμε βρει το εξής τέχνασμα. Δηλαδή, περισσότερο οι βοηθοί μου το έχουν βρει για να είμαι ειλικρινής να τους αποδίδω και τα εύσημα (γέλια). Αν πας στο κέντρο του τρούλου και κατέβεις 40 εκατοστά κάτω και μετά πάρεις την ευθεία με λείζερ, αυτό σου δίνει το άνοιγμα του κύκλου. Το 40 εκατοστά είναι το μέγιστο που μπορείς να πας. Και μετά χαράζουμε την περιφέρεια. Αυτό γίνεται πρακτικά με αρκετά πρωτόγνωρο τρόπο, δηλαδή καρφώνουμε ένα καρφί πάνω στην κορυφή του τρούλου, δένουμε ένα σκοινί με ένα μολύβι στην άκρη και πηγαίνουμε γύρω γύρω και το χαράζουμε. Αυτό πολλές φορές είναι τεράστιο, έχουμε φτιάξει για παράδειγμα κύκλο με διάμετρο 6,5 μέτρα. Στην περίπτωση αυτή χρειάζονται σκαλωσιές. Έπειτα, θα πρέπει να δεις τι ύψος έχουν τα παράθυρα, να δεις τι απόσταση έχεις από τα παράθυρα, για να δημιουργήσεις εκεί μια άλλη ζώνη. Συνήθως ανάμεσα στα παράθυρα μπαίνουν όρθιες φιγούρες κι αυτές είναι αναλογικές σε σχέση με το πόσα είναι τα παράθυρα. Είναι μια πολύ περίπλοκη διαδικασία, αλλά το πιο σημαντικό είναι να σεβαστείς την αρχιτεκτονική του χώρου. Όσο για τα χρώματα χρησιμοποιώ τα χρώματα της φύσης: κόκκινο για τη φωτιά-μπλε για τον αέρα –μαύρο για τη θάλασσα και ώχρα για τη γη.

Γιάννης Κορδώσης: Είδαμε ότι ζωγραφίζετε σε τάμπλετ. Πώς γίνεται η εκτύπωση ενός ψηφιακού έργου και πώς ορίζεται η αυθεντικότητά του;

Γιώργος Κόρδης: Η ψηφιακή ζωγραφική μπήκε στη ζωή μου μετά το 2012. Ταξιδεύοντας και μη έχοντας χρόνο να ζωγραφίσω στο εργαστήριό μου δοκίμασα μια ταμπλέτα. Αρχικά, είχα μια ταμπλέτα Wacom, αλλά επειδή ήταν πολύ μεγάλη, κατέληξα να δουλεύω με ένα iPad pro 12" της Apple. Υπάρχουν πλέον πολύ ωραίες εφαρμογές με εξαιρετική προσομοίωση. Τόσο καλή που έχεις την αίσθηση πως δουλεύεις με τα παλιά συμβατικά ζωγραφικά υλικά. Για παράδειγμα, δουλεύοντας με παστέλ έχεις την αίσθηση πως έχεις πραγματική επαφή με την αδρότητα της επιφάνειας που ζωγραφίζεις.

Αρχικά, διαλέγεις τα βασικά τεχνικά χαρακτηριστικά του έργου σου, δηλαδή πόσα dpi θα είναι η ανάλυση, πόσα layers (στρώματα) θα χρειαστείς κλπ. Δουλεύεις με υπομονή και μεράκι κι όταν τελειώσεις το έργο, το στέλνεις σε κάποια ειδικά εργαστήρια όπου τυπώνεται με μια μέθοδο η οποία διεθνώς ονομάζεται Giclee, ένας γαλλικός όρος, της οποίας οι προδιαγραφές είναι οι εξής: τα χαρτιά εκτύπωσης να είναι αρχειακά, δηλαδή να

μην έχουν οξύτητα, να είναι από βαμβάκι ή κάποιο άλλο αντίστοιχο υλικό χωρίς χημική επεξεργασία, ώστε να μην αλλοιωθούν με το πέρασμα του χρόνου τα χρώματα. Τα μελάνια, κι αυτό είναι το πιο σημαντικό, δεν είναι τα κοινά χημικά μελάνια αλλά pigments, δηλαδή οι χρωστικές τις οποίες χρησιμοποιούμε εμείς οι ζωγράφοι, είναι οξειδία των μετάλλων σε σκόνες.

Παίρνεις για παράδειγμα από τη φύση ώχρα, ένα κίτρινο πέτρωμα, το χτυπάς, το τρίβεις και παράγεις κίτρινο χρώμα, μια ώχρα σε σκόνη. Αυτά τα κίτρινα, ως επί το πλείστον, είναι οξειδία του σιδήρου. Η σκόνη αυτή αναμειγνύεται με κάποιο συνδετικό υλικό: με αυγό στην αυγοτέμπερα, με λάδι όπως λινέλαιο, παπαρουνέλαιο ή κάποιο λάδι που στεγνώνει στη λαδομπογιά, ή με αραβικό κόμμι στις ακουαρέλες. Ανάλογα, λοιπόν, με το συνδετικό υλικό αλλάζει η τεχνική. Τα μελάνια που χρησιμοποιούνται στη μέθοδο Giclee είναι pigments και όχι κοινές χρωστικές, γιατί τα κοινά μελάνια τυπογραφίας μετά από 20-50 χρόνια ξεθωριάζουν.

Όσον αφορά την αυθεντικότητα του έργου, στην ψηφιακή ζωγραφική ισχύει ό,τι ισχύει για τη χαρακτική. Στη χαρακτική δεν υπάρχει ένα μοναδικό έργο, δεδομένου ότι δημιουργείται μια μήτρα από ξύλο, τσίγκο ή οποιοδήποτε άλλο υλικό, στη συνέχεια μελανώνεται και τυπώνονται κάποια αντίτυπα. Αν τα αντίτυπα είναι μέχρι επτά (7) θεωρούνται όλα πρωτότυπα. Αν ξεπεράσουν τα 7, τότε θεωρούνται πολλαπλά. Δηλαδή εάν τυπωθούν επτά (7), είναι σαν να έχεις επτά (7) πρωτότυπα. Αν τυπωθούν οκτώ (8) και περισσότερα, τότε πια δεν υπάρχουν πρωτότυπα, αλλά έχεις πολλαπλά και προφανώς έχουν διαφορετική συλλεκτικότητα και πολύ μικρότερη αξία. Γι' αυτό όσο μικρότερο είναι το τираζ, τόσο μεγαλύτερη είναι η αξία τους. Μπορείς κάλλιστα, αν θέλεις, να τυπώσεις ένα. Τότε, όπως καταλαβαίνετε, η αξία του είναι πολύ μεγαλύτερη.

Ελένη: Πιο δύσκολη ζωγραφική είναι στο τάμπλετ ή στο χαρτί;

Γιώργος Κόρδης: Η κάθε ζωγραφική έχει τις δυσκολίες της και τις ευκολίες της. Δε μπορώ να ξεχωρίσω κάποια...

Μαρία-Μελίνα Γεωργίου: Θα ήθελα να μου περιγράψετε τον κόσμο με τρεις λέξεις, γιατί ο καθένας βλέπει τον κόσμο διαφορετικά και ταυτόχρονα τις ζωγραφιές. Αν μου πείτε πως βλέπετε τον κόσμο, θα καταλάβω πως βλέπετε τις ζωγραφιές σας εσείς ο ίδιος και θα μάθω περισσότερα πράγματα για σας.

Γιώργος Κόρδης: Τι ωραία! Πολύ καλό ερώτημα, αλλά πολύ δύσκολο, έτσι; Τρεις μόνο; Σημαντικό! Ωραία, λοιπόν, **θα σου πω τρεις λέξεις που νομίζω ότι πιθανώς, ναι, μπορούν να περιγράψουν τον εαυτό μου: Έρωτας, Ελευθερία και Θάλασσα.**

Μαρία-Μελίνα Γεωργίου: Ήμουν σίγουρη ότι θα λέγατε θάλασσα για κάποιο λόγο. (γέλια)

Γιώργος Κόρδης: Ναι για κάποιο λόγο, ενώ δεν κολυμπάω πολύ, δεν έχω τέτοιου είδους σχέση με τη θάλασσα, δεν μπορώ να διανοηθώ ότι θα ζούσα κάπου χωρίς να βλέπω τη θάλασσα, με ό,τι σημαίνει η θάλασσα. Άπειρες σημασίες, έτσι; Δεν ξέρω αν σε βοήθησα καθόλου.

Μαρία-Μελίνα: Πάρα πολύ!

Γιώργος Κόρδης: Ωραία!

Διονυσία Βλαχοπούλου: Γιατί στα περισσότερά σας έργα έχετε καράβια, πουλιά και θάλασσα;

Γιώργος Κόρδης: Κάποιες φορές υπάρχει λόγος και κάποιες άλλες όχι. Δεν ξέρω, πιθανώς επειδή ήθελα ενδόμυχα πάντα να γίνω ναυτικός. Όταν ήμουνα μικρός περίπου 17 χρονών, λίγο μεγαλύτερος από εσάς, είχα διαβάσει το μυθιστόρημα του Στέφαν Τσβάιχ «Μαγγελάνος», ένα ιστορικό μυθιστόρημα, που αφηγείται πώς ο Μαγγελάνος, αυτός ο Πορτογάλος θαλασσοπόρος, βρήκε το πέρασμα στις Ινδίες. Τότε, ξέρετε, το πιπέρι ήταν πολύτιμο, ισοδύναμο του χρυσού, και πολλοί επένδυαν σε πιπέρι παρά σε χρυσό. Γι' αυτό και όλη η ιστορία της ανακάλυψης της Αμερικής έγινε για τα μπαχαρικά. Προσπαθούσαν να βρουν ένα τρόπο να φτάσουν γρήγορα στις Ινδίες, για να φέρουν τα μπαχαρικά, διότι ο παραδοσιακός τρόπος μέσω της στεριάς ήταν πολύ ακριβός, χρονοβόρος και επικίνδυνος. Έτσι ανακαλύφθηκε η Αμερική. Ο Μαγγελάνος σκέφτηκε ότι θα μπορούσε να βρει ένα πέρασμα, για να μπορέσει να περάσει στον Ειρηνικό πλέοντας δυτικά και όχι ανατολικά. Όταν είχα διαβάσει αυτό το βιβλίο, είχα ενθουσιαστεί πάρα πολύ. Ήθελα να γίνω ναυτικός. Δεν έγινα ποτέ βέβαια ναυτικός (γέλια). Πιθανώς μέσα μου να έχει μείνει κάποιο απομεινάρι. Γενικά όμως το καράβι, πέρα από την προσωπική μου επιθυμία, είναι ένα σύμβολο ταξιδιού, ένα αντικείμενο που δείχνει την αιώνια αναζήτηση του ανθρώπου πάνω στον κόσμο. **Οι άνθρωποι πάντα ταξίδευαν ψάχνοντας να βρουν καινούργια πράγματα, καινούργιες ιδέες, καινούργιες εμπειρίες. Το καράβι δείχνει το ανήσυχο πνεύμα του ανθρώπου που θέλει να φύγει από μια κατάσταση και να βρει κάτι άλλο καινούργιο, κάτι καλύτερο.** Αυτό κάνουμε όλοι κάθε μέρα. Από την άλλη, γενικά δεν ζωγραφίζω τα πράγματα όπως φαίνονται στην πραγματικότητα. Όταν λοιπόν φτιάχνω μια σύνθεση, πολλές φορές λείπει από την σύνθεση κάτι και εκεί προσθέτω ένα καράβι, γιατί το καράβι σαν σχήμα είναι πολύ βολικό και εύπλαστο. Μπορείς δηλαδή να πλάσεις, να χτίσεις πάνω του πράγματα σαν σύνθεση.

Σοφία Βασιλείου του Παναγιώτη: Είδαμε ότι ζωγραφίζετε πάνω σε πέτρες, σε ξύλα που ξεβράζει η θάλασσα. Αυτού του είδους η ζωγραφική είναι πιο ενδιαφέρουσα για σας;

Γιώργος Κόρδης: Όχι, το ίδιο είναι. Οτιδήποτε προσπαθώ να ζωγραφίσω, για μένα είναι το ίδιο. Δεν υπάρχει κάτι πιο ενδιαφέρον από κάτι άλλο. Η κάθε ζωγραφιά που κάνεις έχει μια διαφορετική λειτουργία μια διαφορετική δυσκολία. Η κάθε μια σου δίνει μια διαφορετική χαρά για άλλο λόγο, αλλά είναι το ίδιο, ακόμα και εάν φτιάξω ένα πολύ απλό πράγμα. Για παράδειγμα, μού σερβίρουν έναν ωραίο καφέ και μού δίνουν μια ωραία χαρτοπετσέτα την οποία δε μπορώ να αφήσω άθικτη και τη ζωγραφίζω, για να την κάνω δώρο είτε στον σερβιτόρο είτε σε έναν φίλο μου. Αυτό μου δίνει χαρά. Αλλά και το να βρω ένα ξύλο να το ζωγραφίσω ή ένα φύλλο μανόλιας που θα πέσει είτε να φτιάξω έναν άγιο σε ένα ξύλο ή σε μια εκκλησία ή να φτιάξω στο τάμπλετ μου κάτι, όλα μου δίνουν χαρά. Είναι απλώς διαφορετική χαρά. **Είναι ωραίο να φτιάχνεις μορφές, να ομορφαίνεις τον κόσμο να τις δίνεις στους ανθρώπους, να χαίρονται και να χαιρόμαστε όλοι μαζί.**

Μάριος Γεωργαντάς: Υπάρχει κάποιος καλλιτέχνης που σας έχει επηρεάσει;

Γιώργος Κόρδης: Σίγουρα ναι. Κατ' αρχάς ο Κόντογλου, γιατί όταν κι εγώ ξεκίνησα, αυτόν περίπου τον δρόμο ήθελα να πάρω. Επίσης, από τους Έλληνες ζωγράφους με έχει επηρεάσει ο Παπαλουκάς. Από τους ξένους ζωγράφους κυρίως του Μοντερνισμού αλλά και της Αναγέννησης με επηρέασε ο Τζορτζιόνε, ο Μποτιτσέλι, ο Γκρέκο. **Πολύ μεγάλο ρόλο**

στη ζωγραφική μου έχει παίξει ο Σεζάν, γιατί με έχει επηρεάσει και σε θεολογικό επίπεδο: είναι ένας ζωγράφος ο οποίος έχει ένα δομικό τρόπο σκέψης και με βοήθησε πάρα πολύ, όπως και ο Κλέε, να αναζητήσω αντίστοιχα τις δομές της ελληνικής ζωγραφικής και της ελληνικής εικαστικής παράδοσης, κάτι το οποίο δεν το είχε επιχειρήσει κανείς.

Τανίνα Κωστάκη: Μελετήσαμε τους εικαστικούς διαλόγους που έχετε κάνει με διάφορους λογοτέχνες: Σεφέρη, Ελύτη, Εγγονόπουλο, Καβάφη, Καρυωτάκη, Καββαδία κ.ά. Ποια διαδικασία ακολουθείτε στην εικαστική απόδοση ενός ποιήματος;

Γιώργος Κόρδης: Αυτό είναι ένα αρκετά δύσκολο και περίπλοκο θέμα. Το πιο δύσκολο κομμάτι σε αυτή την περίπτωση είναι να βρεις έναν τρόπο, ένα ύφος που να είναι συμβατό με την ποίηση που θέλεις να ζωγραφίσεις. Δεν είναι εύκολο εγχείρημα, είναι αρκετά δύσκολο και μάλλον περίπλοκο, δεν ξέρω αν είναι εύκολο να σας εξηγήσω πως μπορεί να συμβεί. Πολλές φορές εικονογραφείς κάποιο στίχο, δηλαδή μέσα σε ένα ποίημα βρίσκεις ένα δυο τρεις στίχους που μπορούν να σου δώσουν μια εικόνα, οπότε ξεκινάς να ζωγραφίζεις με βάση αυτή την εικόνα. Άλλοτε δε ζωγραφίζεις κάτι συγκεκριμένο, απλώς αποδίδεις γενικά το περιεχόμενο του ποιήματος. Πολύ συχνά υπάρχει μια διαισθητική λειτουργία, δηλαδή φτάνεις σε μια εικόνα χωρίς να ξέρεις γιατί, πώς έφτασες εκεί.

Υπάρχουν ποιητές που σου δίνουν πάρα πολλές εικόνες και άλλοι που δε σου δίνουν καμία. Φαντάζομαι, όμως, πρέπει να αγαπάς κάποιον ποιητή, για να το κάνεις αυτό. Είδατε, επί παραδείγματι, το χειροποίητο εικονογραφημένο βιβλίο που έχω κάνει για τον Καβάφη. Την ιδέα την πήρα, όταν είδα έναν πάπυρο. Είχα πάει να αγοράσω κάποια άλλα χαρτιά σε έναν φίλο μου που εμπορεύεται χειροποίητα χαρτιά από διάφορα περίεργα μέρη του κόσμου, απίστευτα χαρτιά που δε μπορείτε να φανταστείτε ότι υπάρχουν! Τα χαρτιά αυτά κυρίως χρησιμοποιούνται από ζωγράφους, χαράκτες που θέλουν το χαρτί να έχει πολύ καλές προδιαγραφές, να είναι acid free, δηλαδή να μην έχει οξύτητα, ώστε να μην αλλοιωθούν τα μελάνια και τα χρώματα. **Πήγα να αγοράσω λοιπόν κάποιο χαρτί, γιατί τύπωνα τότε κάτι λιθογραφίες και βλέπω τον πάπυρο. Είναι πολύ γοητευτικό υλικό. Τον αγγίζατε στην έκθεση νομίζω. Όταν το έπιασα, είπα «θέλω να κάνω κάτι για τον Καβάφη!». Το υλικό μού έδωσε την ιδέα αυτή. Κι έτσι άρχισα να χειρογραφώ κάποια ποιήματά του. Όπως είπα πριν, η δυσκολία σε κάθε ποιητή είναι να βρεις το ύφος του. Έτσι κατέληξα ότι ο Καβάφης θέλει μια αυστηρότητα, μια λιτότητα, γι' αυτό και διάλεξα μελάνια με ελάχιστο χρώμα και έτσι η εικονογράφιση έχει αυτή την σχεδόν ασπρόμαυρη ατμόσφαιρα. Επομένως, υπάρχουν πολλοί τρόποι και δρόμοι, για να φτάσει κανείς σε έναν τέτοιο διάλογο. Και σίγουρα ο κάθε καλλιτέχνης θα κάνει το δικό του διάλογο. Και όπως στην κανονική ζωή, δεν υπάρχει σωστό ή λάθος. Όλες οι προσεγγίσεις είναι καλές. Η κάθε προσέγγιση έχει να πει κάτι. Είναι κοπιαστικό, δεν είναι εύκολο, αν θες να το κάνεις με τιμιότητα. Πρέπει να σεβαστείς το ύφος του ποιήματος, του συνομιλητή σου, αλλιώς θα το εξαφανίσεις.**

Γιάννης Κορδώσης: Υπήρχε κάποιος λόγος που προτιμήσατε να εικονογραφήσετε την Οδύσσεια και όχι την Ιλιάδα;

Γιώργος Κόρδης: Με γοητεύει η Οδύσσεια. Νομίζω είναι πιο γοητευτική στα δικά μου μέτρα. Αυτό μόνο. Έχει ταξίδι, θάλασσα μέσα (γέλια), έτσι;

Ελένη Δρίβα: Πόσο καιρό σας πήρε να ζωγραφίσετε την Οδύσσεια;

Γιώργος Κόρδης: 13 εργάσιμες μέρες.

Ελένη Δρίβα: Σύντομα σχετικά. Γιατί είναι αρκετά μεγάλο έργο, 180 περίπου τ. μ.!

Γιώργος Κόρδης: Σε κάθε έργο, αυτό που είναι σημαντικότερο, είναι αυτό που προηγείται και όχι το τελευταίο του κομμάτι που είναι η εκτέλεση. Σκεφτείτε ένας γιατρός που κάνει μια επέμβαση ενός τετάρτου ή μισής ώρας αυτό του πήρε πενήντα ή σαράντα χρόνια για να μάθει να το κάνει. Έτσι; Η Οδύσσεια ήταν μια εργασία αρκετά μακρόχρονη, κοντά ένα χρόνο δουλειάς που δούλεψα κι εγώ και δουλέψαμε και με την κ. Φαραντούρη μαζί, διότι οι μεγάλες δυσκολίες δεν είναι απλώς να το ζωγραφίσεις. Οι μεγάλες δυσκολίες είναι να φτάσεις στη θεματολογία, να δεις ποιες σκηνές θα επιλέξεις, να ψάξεις να βρεις το ύφος που ταιριάζει σε αυτό που θες να κάνεις ως προς το συγκεκριμένο χώρο. Αν μου πεις «φτιάξε μου μια Οδύσσεια για ένα βιβλίο», δε θα κάνω αυτό που έκανα εκεί. Είναι κάτι τελείως διαφορετικό. Επομένως, παίζει πολύ μεγάλο ρόλο όλη αυτή η διεργασία και σίγουρα ένα πολύ μεγάλο κομμάτι είναι θα έλεγα το καθαρά ψυχολογικό, δηλαδή να νιώσω έτοιμος ότι μπορεί να πάω να το κάνω δεν είναι εύκολο καθόλου. Υπάρχουν μαρτυρίες και η κ. Φαραντούρη μπορεί να σας το μαρτυρήσει. Μέχρι και λίγες μέρες πριν ήμουνά πάρα πολύ διστακτικός δηλαδή δε μπορούσα να κοιμηθώ σχεδόν τα βράδια. Ήταν δύσκολο εγχείρημα-δεν το έχω ξανακάνει. Τεράστια επιφάνεια-εύχομαι να μπορέσετε να πάτε να το δείτε από κοντά-και ήμουνά πολύ φοβισμένος και τρομοκρατημένος. Έτσι, τύποις λέμε ότι είναι 13 εργάσιμες μέρες, αλλά αυτό έχει πίσω του πολύ μεγαλύτερη πορεία.

Χαρά Καγκάκη: Υπήρξε περίπτωση που δεν καταφέρατε να ολοκληρώσατε ένα έργο, το οποίο θέλατε πάρα πολύ να το κάνετε; Φτάσατε σε σημείο να θέλετε να τα παρατήσετε όλα;

Γιώργος Κόρδης: Όχι δεν το έχω κάνει ποτέ. Αν και υπάρχουν πράγματα που έχω κάνει και δεν ήταν ακριβώς αυτό που ήθελα, δηλαδή ήταν υποδεέστερα από αυτό που ήθελα, δεν τα έχω αφήσει ποτέ στη μέση. Θα τα ολοκληρώσω. Με πολύ ρεαλισμό σκέφτομαι ότι αυτή τη στιγμή, αυτό μπορούσα να κάνω και αυτό έκανα. Θα δοκιμάσω ξανά άλλη φορά. Κι έτσι πορεύομαι. **Θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ εγωιστικό να έχει κανείς μια τελειομανία, δηλαδή να πει ότι θα το κάνω τέλειο, αλλιώς δεν το κάνω καθόλου.** Πρακτικά ούτως ή άλλως αυτό είναι αδύνατο και μάλιστα είναι και ψευδές, διότι ποιος σου λέει ότι έχεις το κριτήριο να πεις ότι «μπράβο σου, τώρα το έκανα τέλειο!», ποιος το εγγυάται ότι όντως είναι έτσι; Και ότι δεν κοροϊδεύεις τον εαυτό σου; Κανείς δε μπορεί να στο πει. Πρακτικά δεν είμαστε ικανοί να κρίνουμε αυτό το οποίο κάνουμε. Κι αυτό γιατί σας το λέω; Γιατί μου έχει τύχει μετά από καιρό, όταν έχει κρυώσει, όπως λέμε εμείς, το μάτι, δηλαδή όταν έχω αποστασιοποιηθεί από αυτό που έχω φτιάξει και επανέρχομαι και βλέπω κάτι, λέω «μα αυτό είναι που εγώ τότε το θεωρούσα σπουδαίο; Αυτό είναι χάλια». Άρα εκείνη την ώρα που το κάνεις νομίζεις ότι είναι τέλειο σπουδαίο ή οτιδήποτε άλλο, αλλά μπορεί να μην είναι. Ή μπορεί και το αντίστροφο. Μπορεί να φτιάξεις κάτι το οποίο να είναι μέτριο και το οποίο να το δεις μετά και να σου αρέσει ή να το δουν άλλοι και να το θεωρούν πολύ σπουδαιότερο από αυτό που εσύ θεωρείς σπουδαίο. Είναι αρκετά περίπλοκο. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο πράγματων, καλύτερα κάνε τη δουλειά σου με μια απλότητα, προσπάθησε να κάνεις αυτό το οποίο θέλεις, αλλά μην επιδιώκεις μια τελειότητα η οποία δεν ξέρω αν μετρίεται αντικειμενικά. Τουλάχιστον όχι στα δικά μας πράγματα, έτσι; Αν μιλήσουμε για

άλλες επιστήμες πιθανόν εκεί να ισχύουν πιο αντικειμενικά μέτρα και κριτήρια. Αλλά στα ζητήματα τέχνης, πόσο αντικειμενικά μπορεί να είναι τα πράγματα; Είναι πολύ δύσκολο. Οπότε προχωράμε....

Μετά το τέλος της συζήτησης οι μαθητές είχαν τη χαρά να παρακολουθήσουν τον Γ. Κόρδη να ζωγραφίζει ψηφιακά στην ταμπλέτα του, αποκλειστικά για εκείνους, ένα ψηφιακό έργο, εξηγώντας τους παράλληλα τις δυνατότητες της ψηφιακής ζωγραφικής. (video)